

A85/34

11 september 1985

RECENTE ONTWIKKELINGEN IN DE POOLSE VREDESBEWEGING

De afgelopen jaren leidde de Poolse vredesbeweging een weinig opvallend bestaan. Door de preoccupatie van regime en bevolking met de grote politieke, economische en sociale problemen aan het thuisfront leek de internationale vredesstrijd zelfs lange tijd aan Polen voorbij te gaan. Met de wederopleving van de officiële Poolse vredesraad (OKP), de oprichting van een wetenschappelijk comite voor vredesonderzoek, en het ontstaan van de dissidente vredesgroep "Vrede en Veiligheid" is deze situatie de laatste maanden ingrijpend gewijzigd.

In deze FOCUS wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen in de Poolse vredesbeweging. Dit lijkt te meer relevant, omdat allerlei vredesgroeperingen in het Westen mede onder invloed van het optreden van de onafhankelijke Poolse vakbond Solidariteit steeds meer interesse zijn gaan tonen voor de verwezenlijking van mensenrechten in Oost-Europa. Daardoor groeide vooral in de niet-communistische lagen van de Westerse vredesbeweging het inzicht in het verband tussen de bewapeningsproblematiek en de mensenrechtensituatie, dat in de relaties met de officiële vredesraden in Oost-Europa inmiddels meer contactverstoring dan contactbevorderend heeft gewerkt.

RECENTE ONTWIKKELINGEN IN DE POOLSE VREDESBEWEGING

De wederopleving van het Groot-Poolse Vredescomite

De officiële vredescomites in Oost-Europa hebben over het algemeen een dubbele taak. Op nationaal niveau dienen de vredesraden de bevolking te mobiliseren voor de 'socialistische vredespolitiek' van regering en partij, terwijl zij op het internationale vlak geacht worden een bijdrage te leveren aan de vredesstrijd van de socialistische staten tegen "de agressieve bewapenings- en confrontatiepolitiek" van het Westen en in het bijzonder de NATO.

Het Groot-Poolse Vredescomite (OKP), de officiële vredesorganisatie in Polen, is aan beide taken de afgelopen jaren nauwelijks toegekomen. Pogingen om in eigen land grootscheepse vredesmanifestaties te organiseren waren bij voorbaat tot mislukken gedoemd door het wantrouwen van de Poolse bevolking tegenover het regime JARUZELSKI, dat vanwege de grote politieke, economische en sociale problemen in Polen ook niet de tijd vond om een eigen vredespolitiek te formuleren. Sinds de opkomst van de onafhankelijke vakbond Solidariteit leidde het OKP als regeringsgetrouwe organisatie in feite een kwijnend bestaan. Daar kwam bij dat de contacten met de vredesgroeperingen in het Westen in omvang en betekenis afnamen. Nadat in december 1981 de staat van beleg in Polen was afkondigd werden uitnodigingen van het OKP door het niet-communistische deel van de Westerse vredesbeweging afgeslagen. Illustratief voor de betrekkelijk geïsoleerde positie die het OKP in internationaal opzicht innam, was ook de slechts marginale rol die het Poolse vredescomite de afgelopen jaren in het Oosteuropese beïnvloedingsorkest kon spelen, omdat zij in kritische vredeskringen in het Westen nauwelijks als gesprekspartner werd geaccepteerd. Dit relatieve isolement werd versterkt door het feit dat de grote internationale communistische mantelorganisaties het onrustige Polen lange tijd hebben gemedend als plaats van hun vredesbijeenkomsten.

Op aandrang van het International Department (ID)* van de Poolse Verenigde Arbeiders Partij (PVAP) is het OKP sinds december 1984 nieuwe, vooral op het buitenland gerichte, activiteiten gaan ontplooiën. In dit kader vonden nog voor het begin van 1985 werkbesprekingen plaats met functionarissen van de Sovjetrussische en Tsjechoslowaakse vredesraad, waarbij de samenwerking tussen de 'vredeskrachten' van de drie betrokken landen opnieuw werd bevestigd. Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat de Christelijke Vredesconferentie (CVC), een van de belangrijkste internationale mantelorganisaties gezeteld in Praag, van 25 tot 29 maart jl. Warschau als plaats koos voor een symposium met als thema "Bevrijding en ontwikkeling - een

-----

*Een van de belangrijkste taken van het ID van de Poolse communistische partij is het dirigeren van de Poolse beïnvloedingsactiviteiten. Binnen het ID zijn als plaatsvervangend afdelingshoofd en als leider van de betrokken onderafdeling (sector) hiervoor verantwoordelijk.

christelijk antwoord op de ernstige problemen* van de contemporaine wereld". Hoewel de vierdaagse CVC-bijeenkomst officieel georganiseerd was door de Poolse Katholiek-Sociale Unie (PZKS) en de Poolse sectie van de CVC, speelde het OKP bij de voorbereiding op de achtergrond een belangrijke rol.

Na het symposium heeft het officiële Poolse vredescomitee geen gelegenheid onbenut gelaten om zijn steun aan de Sovjetstandpunten in de vredesproblematiek te betuigen. Onder andere de herdenking van de veertigste verjaardag van de zege op het fascisme, de conferentie van Potsdam en de atoomaanval op Hiroshima en Nagasaki werd door het OKP gebruikt om met name het Strategic Defense Initiative (SDI) van de Verenigde Staten te bekritisseren als een offensieve stap in de Westerse bewapeningspolitiek tegen de USSR.

Voor wie deze boodschap in feite bestemd was, maakte [naam], plaatsvervangend hoofd van het ID/PVAP, duidelijk in een artikel, gepubliceerd in het partijdagblad Trybuna Ludu. Volgens zijn bijdrage was het hoofddoel van het huidige vredesoffensief "...het bewaren van de eenheid in de Westerse vredesbeweging en het verzwakken van de invloed van de zogenaamde 'onafhankelijke vredesgroeperingen' in het Westen, die trachten de USSR en andere socialistische landen in gelijke mate verantwoordelijk te stellen voor de huidige fase in de wapenwedloop". De Poolse CP zou het OKP in dit kader "ondersteunen en aanmoedigen" om de contacten met de Westerse vredesorganisaties uit te breiden. Met name het door de Verenigde Naties uitgeroepen vredesjaar (1986) zou daartoe een aantal uitstekende mogelijkheden bieden, aldus [naam].

Onduidelijk is nog of het OKP nu weer de in de tweede helft van de jaren vijftig gelanceerde plannen van de toenmalige minister van buitenlandse zaken Adam RAPACKI om een atoomwapenvrije zone in Midden-Europa in te stellen, uit de archieven tevoorschijn zal halen. Een dergelijk initiatief zou uitstekend aansluiten bij de recente door de Oosteuropese vredesraden gesteunde plannen om kernwapenvrije zones in Noord-Europa en op de Balkan uit te roepen, maar tegelijkertijd ook de aanwezigheid van de Sovjetrussische kernwapens in de DDR en Tsjechoslowakije ter discussie stellen. Vast staat wel dat het OKP zich in ieder geval bij de uitbreiding van haar relaties met de Westerse vredesbeweging als een bijzonder Moskougetrouwe vredesapostel op zal stellen.

De oprichting van een comitee voor vredesonderzoek

In februari jl. werd door de Poolse Academie van Wetenschappen in samenwerking met het OKP een Comitee voor Vredesonderzoek (CVO) in het leven geroepen. Tijdens de inaugurele zitting van het onderzoekscomitee, gehouden op 20 maart 1985, maakte Academiepresident prof. Jan KOSTRZEWSKI duidelijk dat het CVO het wetenschappelijk onderzoek in Polen met betrekking tot vredesvraagstukken gaat stimuleren en coördineren. Naar zijn zeggen zou het CVO bestaan uit 64 wetenschappers afkomstig van wetenschappelijke instellingen en binnen afzienbare tijd een

-----
*Het grootste probleem dat tijdens het symposium werd besproken, was de nucleaire wapenwedloop.

"nationaal onderzoeksprogramma" voor de jaren 1985-1990 moeten ontwerpen. Tot de hoofdtaken van het comite behoort verder het organiseren van symposia "om te mensheid bewust te maken van de dreiging en mogelijke gevolgen van een nucleair conflict". Ook zou het CVO contacten moeten leggen met Westerse wetenschappers en onderzoeksinstellingen die zich met de vredesproblematiek bezighouden.

Verwacht mag worden, dat het CVO in haar buitenlandse activiteiten nauw zal samenwerken met soortgelijke wetenschappelijke raden voor vredesonderzoek, die in de laatste paar jaar in de Sovjet-Unie en vervolgens in andere Oosteuropese landen zijn opgericht. Waarschijnlijk is de Sovjetrussische Wetenschappelijk Raad voor het Onderzoek van Problemen van Vrede en Ontwapening daarbij een coördinerende functie toebedacht, zowel wat het vredesonderzoek binnen het Oostblok als de eventuele propaganda-activiteiten in de richting van het Westen betreft. Dat het CVO op dit laatste terrein een rol wil gaan spelen bleek toen CVO-voorzitter prof. Jan RYCHLEWSKI reeds twee dagen na de eerste bijeenkomst van zijn comite in Moskou acte de presence gaf op een zitting van het Presidential Committee van de Wereldvrede Raad (WVR), de belangrijkste internationale communistische mantelorganisatie. Evenals van het OKP, dat overigens ook vertegenwoordigd was in Moskou, mag van het CVO in het vredesjaar 1986 een aantal op het buitenland gerichte initiatieven verwacht worden. Het Comite voor Vredesonderzoek zal bij eventuele pogingen tot beïnvloeding van de vredeskrachten in het Westen door zijn wetenschappelijke imago wellicht meer kunnen bereiken dan het OKP, dat zich nog niet helemaal uit zijn isolement heeft bevrijd.

"Vrede en Vrijheid"

De strijd van Solidariteit om zijn erkenning als legale, onafhankelijke vakbond is altijd nauw verbonden geweest met de strijd om de verwezenlijking van fundamentele mensenrechten, zoals het recht op vereniging en vergadering en het recht op vrije uitwisseling van gedachten en meningen. Ook het oppositionele KOR/KSS (Komite voor Sociale Zelfverdediging / Komite voor Verdediging van de Arbeiders) heeft zich als wegbereider van Solidariteit steeds ingezet voor vakbondsvrijheid en persvrijheid.

Dat verklaart mede waarom Poolse dissidenten in hun verklaringen over vrede en veiligheid minstens zoveel aandacht schenken aan mensenrechten en politieke vrijheden als aan de nucleaire bewapeningsproblematiek. In een vredesboodschap getiteld "Solidariteit in de Verdediging van de Vrede" uitgegeven op 20 mei 1983 formuleerde het KOR dit als volgt:

"De bedreiging van de wereldvrede komt van naties met totalitaire regimes ... de verdediging van de vrede kan niet gescheiden worden van de verdediging tegen het totalitarisme, van de strijd voor vrijheid en democratie. ... Wij vechten tegen het totalitarisme en zullen dit blijven doen, en dit is zoals wij onze bijdrage aan de verdediging van de vrede zien".

Vasthoudend aan deze principes hebben Poolse oppositieleden in het verleden contact gezocht met dissidenten in andere Oosteuropese landen. In 1978 vond aan de Tsjechoslowaaks-Poolse

grens een ontmoeting plaats van ondertekenaars van Charta'77 en leden het KOR/KSS. Deze gesprekken kregen een vervolg in een tweede bijeenkomst en een gemeenschappelijke verklaring gedateerd 12 februari 1984. Charta'77, het KOR/KSS en ditmaal ook Solidariteit spraken hierin hun gezamenlijke vastberadenheid uit om de strijd voor democratie, soevereiniteit en vrijheid, ieder in eigen land voort te zetten. Zolang deze vreedzame strijd onderdrukt wordt zou er geen echte vrede in Europa en de wereld mogelijk zijn.

De koppeling van de vredesproblematiek aan de mensenrechtensituatie vormde ook het belangrijkste gespreksthema bij de incidentele contacten tussen activisten van het KOR/KSS en Solidariteit enerzijds en verschillende Westerse vredesgroeperingen anderzijds. Tot voor kort verliepen die contacten over het algemeen zeer moeizaam omdat er in kringen van de Poolse oppositionelen felle kritiek bestond op met name de strategie van de Westerse vredesbeweging. Die kritiek gold vooral de suggesties voor eenzijdige Westerse ontwapening als aanloop naar een tweezijdig ontwapeningsproces, de overaccentuering van de kernbepanning aan NATO-zijde en de veronderstelde ontvankelijkheid van Westerse vredesgroeperingen voor Sovjetbeïnvloeding. Kenmerkend in dit verband was een brief van de Poolse militante dissident Jacek KURON, een van de oprichters van het KOR, waarin deze zich in juli 1984 beklagde over het negeren door de Westerse vredesbeweging van de Warschaupactlegers, "terwijl de vrede niet bewaard kan worden met strijdkrachten die continu in staat van paraatheid gehouden worden om in gevecht te treden met hun eigen samenlevingen". Het wederzijds begrip nam echter toe naarmate Westerse vredesgroeperingen zich steeds nadrukkelijker bereid toonden de eisen van onafhankelijke vredesgroepen in Oost-Europa te ondersteunen. Een zekere mate van democratisering en vrijheid ging gelden als een noodzakelijke voorwaarde voor het ontstaan van een onafhankelijke, kritische vredesbeweging in Oost-Europa, die vrijelijk van gedachten zou moeten kunnen wisselen met vredesorganisaties in het Westen. Laatstgenoemden bleven echter vasthouden aan hun 'tweesporenbeleid', dat streeft naar contacten in Oost-Europa met zowel de officiële vredesraden die zich loyaal opstellen tegenover het beleid van de regering, alsook met groepen die dit beleid bekritisieren. Dit heeft de Oosteuropese vredesraden er inmiddels herhaaldelijk toe gebracht uitnodigingen voor Westerse vredesevenementen af te slaan uit vrees daar geconfronteerd te worden met dissidente vredesactivisten uit eigen land.

Voor de Oosteuropese regeringen was het 'tweesporenbeleid' een extra reden om binnen eigen grenzen een vereniging van kritische vredesstrijders met alle middelen tegen te gaan. Dit ondervond met name de onafhankelijke groep "Gelederen van Vrede en Solidariteit" (RVS), die in februari 1984 opdook in de Poolse stad Wroclaw. In een 10-punten programma eiste deze vredesgroep de verwijdering van alle kernwapens van Pools grondgebied, het vertrek van alle Sovjet-soldaten uit Polen en de ontbinding van paramilitaire detachementen als de Poolse oproerpolitie (ZOMO). RVS riep ook op tot een protest van de volkeren in Oost-Europa tegen de oorlogszuchtige en imperialistische politiek van de USSR. Het moge duidelijk zijn dat het Poolse regime dergelijke

uitlatingen niet wenste te tolereren: binnen enkele weken werd RVS onderdrukt en uiteengeslagen, voordat zij voor de Westerse vredesgroeperingen als een serieuze gesprekspartner kon gaan fungeren.

In mei jl. werd een nieuwe onafhankelijke vredesgroep opgericht, genaamd "Vrede en Vrijheid". De oprichtingsverklaring werd ondertekend door 70 activisten uit Krakow en Warschau, merendeels afkomstig uit het milieu van dissidenten, zoals de zoon van Jacek KURON. "Vrede en Vrijheid" heeft aangekondigd zich te zullen verzetten tegen "de onvrijheid en de overheersende ideologie" in Polen. Vanuit die kring is inmiddels contact gezocht met de mensenrechtencomites die in Polen opgericht werden in de herfst van 1984 na de moord op de populaire regimekritische priester Jerzy POPIELUSZKO, waarbij vier leden van de Poolse veiligheidsdienst betrokken waren. Bij monde van regeringswoordvoerder Jerzy URBAN heeft de Poolse regering destijds direct al laten weten deze comites te beschouwen als "een bedreiging van de veiligheid en openbare orde", waaruit afgeleid mag worden dat ook een onafhankelijke vredesgroep die daarmee relaties onderhoudt, niet op veel consideratie hoeft te rekenen.

Ominezuer is nog het feit dat "Vrede en Vrijheid" heeft verklaard open te staan voor "contacten met vredesactivisten over de hele wereld", waarmee ze het officiële Poolse vredesoffensief rechtsstreeks dwarsboomt. Dit klemt te meer omdat "Vrede en Veiligheid" geheel in Poolse-dissidente traditie de vredesstrijd koppelt aan de strijd voor mensenrechten en de Sovjet-Unie aanwijst als hoofdschuldige aan de huidige nucleaire wapenwedloop. Een en ander belooft weinig goeds voor het 'tweesporenbeleid' van de Westerse vredesbeweging. Immers, indien deze de uitgestoken hand van "Vrede en Veiligheid" aanneemt, dan kan ze elke kans op een serieuze relatie met de Poolse vredesraad wel afschrijven. Omgekeerd zal de Westerse vredesbeweging "Vrede en Veiligheid" geheel van zich vervreemden als zij in zee blijft gaan met de officiële vredesraad van Polen, die door de oppositionelen daar beschouwd wordt als een instrument van het hen onderdrukkend regime. Tegen deze achtergrond hoeft er overigens geen twijfel aan te bestaan dat dit regime alles in het werk zal blijven stellen om alternatieve vredesgroepen geen kans van slagen te geven.